

ציונות וכלכלה

הבנקאות בחזון הציוני - קפיטליזם זו לא מילה גסה

למרות התפיסה שהרצל היה יותר סוציאליסט מקפיטליסט מתברר שהוא גיבש תפיסת עולם כלכלית מאוזנת • הוא הקים את בנק "אוצר התיישבות היהודים", הזרוע הפיננסית לקידום התוכנית הפוליטית של התנועה הציונית • הידע הפיננסי מילא תפקיד קריטי בהקמת המדינה

דוד בורוד

לפני הקמת המדינה, הבנקאות והתשתית הפיננסית היו בסיס למימון ההתפתחות של כלכלת היישוב, כמעט ללא קשר למשטר הכלכלי והאידיאולוגיה הפוליטית

התיישבות בארץ-ישראל - רכישות ופיתוח עסקים. הוא יצר מנגנון פיננסי שיפעל בנפרד מהגוף הפוליטי ויהיה חברה עסקית לכל דבר. וכך, הבנק שנוסד "בנק אנגלו-פלשתינה" (לימים "בנק לאומי") היה שילוב של בנק מסחרי ובנק השקעות שהציפות לגיוס הון היו גדולות יותר מהמימוש בפועל. ההבנה שבנקאות היא חלק חיוני מתשתית בניית המוסדות הכלכליים של ה"מדינה שבדרך" לא פסחה על התנועה הסוציאליסטית. תנועות הפועלים הובילו את היישוב היהודי

מהתהליכים הפוליטיים בקיסרות האוסטרו-הונגרית, שבה ליהודים היה נוח לפעול - כמדינה רב-לאומיות - ופחות להתייחס לשייכות האתנית-לאומית של מרכיביה. חוזה המדינה גיבש לעצמו תפיסת עולם כלכלית-חברתית מרכזית ומאוזנת, שבה שילב רעיונות מזרמים שונים, והושפע מרעיונות סוציאליסטיים וקפיטליסטים. תפיסתו הבסיסית של הרצל הייתה חופש ותחרות קפיטליסטיים תוך רגישות לשוויון ולצדק סוציאליסטי. כבר בקונגרס הציוני השני שנערך בבזל ב-1898, הציג הרצל את הצורך בהקמת זרוע פיננסית לצורך איסוף וארגון משאבים כלכליים למען פיתוח ארץ-ישראל. הרצל הקים את "אוצר התיישבות היהודים" בלונדון ב-1902. וזה לא היה קל לגייס כספים עבור מוסד פיננסי, לא שיגרת, שהיה אמור להיות כלי למימוש החזון הציוני. הרצל התאכזב ששני הבנקאים היהודים הגדולים באותה עת, הברון רוטשילד והברון הירש, הסתייגו מיוזמתו. הרצל פעל אישית לגיוס הון לבנק בסגנון "רוד-שאו" מודרני, כזרוע פיננסית לקידום התוכנית הפוליטית של התנועה הציונית למימון

משנות ה-20 עם תחילת העלייה השלישית, ואחר מצעדיהם הראשונים היו הקמת ההסתדרות (1921), ומכאן הדרך הייתה קלה להקמת מוסד פיננסי-בנקאי אשר ישרת את המפעל הציוני-סוציאליסטי שהתבטא בהקמת בנק הפועלים (נוסד ב-1921). גם התנועות הציוניות הדתיות "המזרחי" והפועל המזרחי הבינו זאת - והקימו בנקים (1927), שישרתו את המטרות הכלכליות ההתיישבותיות. כך, בשנים שלפני הקמת המדינה, הבנקאות והתשתית הפיננסית היו בסיס חיוני למימון ההתפתחות של כלכלת היישוב היהודי, כמעט ללא קשר למשטר הכלכלי והאידיאולוגיה הפוליטית. עם הקמת המדינה היו כ-70 גופים פיננסיים בצורת בנקים וגופי "הלוואה וחסכון", אשר שירתו את היישוב היהודי וסיפקו את האשראי לסטודים הפרטי והציבורי, בהובלת ההסתדרות העובדים והסוכנות היהודית. הבנקאות הארץ-ישראלית והישראלית הייתה מפותחת ברמה של הבנקאות העולמית. רוב הבנקאים, שהובילו את הבנקים בארץ-ישראל ואחר-כך בישראל, המדינה הצעירה שקמה, היו בנקאים אשר באו מאירופה והיו בעלי ניסיון בנקאי עשיר

ומתקדם, והביאו את הידע הפיננסי ליישוב היהודי. הבנקאות מילאה תפקיד חשוב ביבוא הון מחו"ל בשנים הקשות שהמחסור במטבע-חוץ היה גדול, ויבוא ההון היה קריטי לקיומם הבסיסי של המשק והיישוב. ואכן, בשנים הקריטיות לצמיחת המשק ולפיתוחו, לפני הקמת המדינה ולאחריה, כשהמשטר הכלכלי והממשל הובל על-ידי התנועות הסוציאליסטיות, הייתה הבנקאות חלק חשוב בתשתית המשקית. המוסד שהיה מזוהה יותר מכול, כסמל קפיטליסטי - בנקים, היה פעיל וחיוני ומילא תפקיד חשוב במשטר כלכלי שלא התפאר באידיאולוגיה קפיטליסטית. בהקשר לדברים הללו, בשבוע שעבר התקיים "כנס הרצל הראשון" לציונות עכשווית, שבו נבחנו חזונו של הרצל ומימוש בחברה הישראלית. בכנס השתתפו נשיא המדינה ראובן ריבלין ובכירים נוספים. •

הכותב הוא כלכלן, כיהן במגוון תפקידי מפתח, עד לאחרונה כיו"ר בנק לאומי. בעבר כיהן כמנכ"ל משרד האוצר. כמו כן, כיהן כיו"ר בנק מזרחי, יו"ר חברת yes, וראש הוועדה לבחינת תקציב הביטחון